

Osvoboditev Ljubljane 9. maja 1945

Tragična osvoboditev

Šestdeseta obletnica konca druge svetovne vojne je tudi obletnica zgodovinskega preloma ne le za Slovenijo, temveč za celotno Evropo.

Še posebej je ta prehod iz nacifašistične nadvlade v komunistični povojni teror zaznamoval srednjo Evropo. Zato je izmenjava pogledov iz zornih kotov različnih narodov v tem prostoru, ki so doživeli tako različne, a hkrati tudi zelo podobne usode, vsekakor potrebna. Marsikatera rana pa še po tolikih letih ni povsem zacekljena, zato je nadvse dobrodošlo, da to tematiko obdelajo strokovnjaki – zgodovinarji. V tem oziru je bila znanstvena konferenca z naslovom "1945 – prelom med starim in novim: konec druge svetovne vojne v zgodovini srednjeevropskih držav", ki je v organizaciji ljubljanskega Inštituta za novejšo zgodovino potekala med

29. in 30. septembrom v slovenski prestolnici, nadvse dobrodošla.

Konec nesvobode?

Kakšne vrste svobodo je polovici stare celine prinesel konec obožene konflikta, pokaže že citat, izbran za uvod v konferenco. Gre za besedilo iz liberalnega časopisa Jutro z dne 9. maja 1945, ki pozdravlja osvoboditev Ljubljane. Grenko ironijo predstavlja usoda časopisa, ki je nehal izhajati še isti dan.

Srednja Evropa je bila eno osrednjih območij, ki jih je zaznamovala vojna in v svojem mikrokozmosu zajela usode majhnih in velikih narodov, zmagovalcev in poraženih, kolaborantov in odpornikov ter je nazadnje doživela zlom obeh velikih totalitarizmov 20. stoletja.

Kot je prikazal Dušan Nečak, je to območje najbolj občutilo razkol med ZDA in Sovjetsko zvezo, ki je privedel do hladne vojne. Na tem ozemlju so se odvijali tudi osrednji konflikti i. klasičnega obdobja hlad-

ne vojne, namreč tržaško, avstrijsko in nemško vprašanje. Kot je dejal Winston Churchill, se je tedaj "od Sceziana na Baltiku do Trst v Jadranu spustila železna zavesa" in pahnila države vzhodno od te črte v nesvobodo.

Model prevzema oblasti

O pripravah slovenske komunistične partije na prevzem oblasti v letih 1944 in 1945 je govorila Vida

Winston Churchill je prvi uporabil izraz "železna zavesa", da bi opisal tragedijo razdeljenega povojnega sveta, ki jo je Srednja Evropa najmočneje občutila.

Deželak Barič. KPS je iz taktičnih razlogov javno molčala o revoluciji in jo prekrivala z izrazi ljudska demokracija, pridobitve narodnoosvobodilnega boja ipd. Dejansko pa si je partija že leta 1943 pridobila izključujočo vlogo znotraj protifašističnega odpora. Navzven je sicer vztrajala na "narodnoosvobodilnih pozicijah", za tem pa je krepila lastno vlogo, kar je potem v polni meri izkoristila po koncu vojne. Po Kardejevem prepričanju je narod namreč sprejel revolucionarni načrt partije v trenutku, ko je začel oborožen odpor proti okupatorju. V povojnem času je KPS izpopolnila prevzem oblasti s prevzemanjem funkcij v vseh družbenih in političnih organih s strani njenih članov, s čimer je monopolizirala družbenopolitično življenje na Slovenskem.

Jera Vodusek Starič je postavila zanimivo tezo, po kateri razvoj v Jugoslaviji ni bil nekaj novega ali samoniklega, temveč ponovitev sovjetskega vzorca ljudske fronte. Pre-